

часи, ляльковий театр мав свої форми, які досить часто використовувалися, особливо під час Різдвяних свят.

Першою формою лялькового театру був тіньовий театр. Щоб його організувати, брали біле полотно, яке і служило екраном, та з протилежного від глядачів боку, його освітлювали. Під час оповіді автора, гру, музику або спів хору по цьому полотні водили плоскі із картону ляльки, які виступали дійовими особами. Другу форму лялькового театру представляв Петрушка, який величезної популярності набував на вулиці, де ходили 2 чоловіка з ширмою та ляльками. Вони загортались від глядачів ширмою, діставали ляльки, надівали на свої руки і говорили відповідним голосом. Своєрідною і, мабуть, найскладнішою формою лялькового театру був вертеп. Для цього театру робилася лялька з дерева, яка потім закручувалася на дротині і мала знизу дерев'яну ручку. Гра проходила в спеціальному театральному будинку-ящику. Артисти просто сідали за ящик і виводили ляльки на сцену з боків, освітлених лампами [20, 18].

Досить часто, особливо на вечорах запитань та відповідей проводилися політлотереї та політбазари. Щоб їх організувати актив села заздалегідь домовлявся з кооперацією про видання різноманітних премій – ламп, дзеркал, олівців, зошитів та інших товарів споживання. Проводилися такі лотереї одним із членів журі, який підносив догори якусь річ і оголошував запитання. Той, хто давав правильну відповідь мав змогу отримати даний виграш. Для проведення політбазарів на окрему річ наліплювалося число на аркуші паперу, за числом писалось запитання, яке тримав один із членів журі. Речі розкладалися на столі, співучасники просто підходили до столу, вибирали річ, а журі потім оголошувало питання за числом. Той, хто дав правильну відповідь, одержував премію [16, 20].

Наприкінці 20-х років XX століття в селах України починає запроваджуватися ще одна форма масової культурної роботи – екскурсії, які сприяли одержанню цікавої інформації, що стосувалась явищ природи, культури, тощо. Всі екскурсії в ті часи поділялися на випадкові та систематичні. Перші, зазвичай, виникали з ініціативи самого населення, інші організовувались за певної системи. Існували також гурткові екскурсії та масові гулянки, на яких використовувалися плакати, гасла, співи, музика, художні постановки. Масові екскурсії давали змогу спостерігати природу в цілому, не розбиваючи на частини. Як правило, на екскурсії йшло 20-25 чоловік. Перед походом, актив села ознайомлювався з тим місцем, де мала відбутися екскурсія [21, 31].

В 20-30-х роках XX століття в українських селах широкого розголосу набуває масовий спів, який мав на меті, декілька завдань. Перше завдання зводилося до того, щоб пісня і музика стала знаряддям культурного виховання мас, друге – втягнення до пісні якнайширшої маси, третє – музичне виховання народу, ліквідація музичної неграмотності. Метою масового співу було намагання поєднати в собі старі і нові пісні [22, 31].

В роки суцільної колективізації досить популярними були такі нові форми масової роботи,

як культестафета, бригада, культбуксир, агітвози. Культестафета визначалася маршрутами і основними її завданнями що потрібно було виконати. Починали естафети стартом кульармійців, які йшли в культпоходи і завершувалися фінішем. Переважно поверталися ті кульармійці, які виконали ці завдання першими. Бригада становила собою тимчасову організацію, на певний час (перевибори голови сельбудів або колбудів, антирелігійна компанія). Культбуксири, як правило, допомагали відсталим колбудам та сельбудам. Цікавою формою були агітвози – невеликі заклади на колесах, всередині яких знаходилися радіопересувки, популярна бібліотека [23, 16-19].

Отже, як бачимо, 20-30-ті роки XX століття ввійшли в історію як роки розвитку різноманітних форм культурно-масової роботи. Саме завдяки їм українське селянське мало змогу отримати знання про навколишній світ, розвинути теоретичні та практичні вміння, щодо ведення господарства, зберегти свій духовний світ, передати свої культурні звички та традиції наступному поколінню.

Н.Б. Щебетюк

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ НАУК У ПЕРІОД ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ (1957 р.)

Національно-державне відродження України неможливе без урахування багатомістової історії, традицій, цінностей, аналізу основних надбань українців. Об'єктивне, послідовне, науково-обґрунтоване вивчення історичного досвіду сприятиме вирішенню важливих проблем сьогодення, одним із яких є розвиток аграрного сектора народного господарства України. Важливе наукове і суспільне значення історії аграрної науки, яка на сьогодні залишається ще не відтвореною, зумовлює нагальну потребу в її ґрунтовному дослідженні та об'єктивному висвітленні. Цьому, зокрема, сприяє можливість залучення великого комплексу нових архівних джерел, які ще не вводились до наукового обігу. Наявні наукові публікації по даній темі не відображають цілісної, правдивої картини історії поступального розвитку аграрної науки України [1].

У центрі історії аграрної науки Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук (ДНСГБ УААН) проводяться комплексні наукові дослідження з теми “Започаткування, становлення та розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні”, при цьому вивчаються питання утворення, розгортання діяльності та функціонування окремих наукових установ на різних етапах свого розвитку. Ґрунтовно досліджуються історичні етапи організації й управління аграрною наукою України, що зумовлює об'єктивне висвітлення розвитку вітчизняної аграрної науки [2].

Метою статті є висвітлення окремих аспектів становлення та розгортання діяльності УАСГН у 1957 році.

Українську академію сільськогосподарських наук було створено 30 грудня 1956 року, згідно Постанови Ради Міністрів (РМ) УРСР №1566 і підпорядковано Міністерству сільського господарства (МСГ) УРСР [3, 6]. Організація керівного і координуючого центру в галузі сільськогосподарської науки була зумовлена необхідністю удосконалення управління наукою, покращення і подальшого розвитку науково-дослідної роботи, підвищення теоретичного рівня досліджень та впровадження у виробництво досягнень науки і передового досвіду. Академія створювалася вищий науково-методичний центр України в галузі аграрної науки і здійснювала керівництво науково-дослідною роботою 87 науково-дослідних установ [4, 15], забезпечувала теоретичну і практичну підготовку спеціалістів вищої кваліфікації. До складу УАСГН увійшли Українська сільськогосподарська академія та Київський ветеринарний інститут, на основі яких було створено навчальну базу академії [5, 128]. Залучення професорсько-викладацького персоналу і наукових співробітників як до педагогічної, так і до науково-дослідної роботи сприяло зближенню сільськогосподарської науки і вищої освіти.

Структура центрального апарату академії була наступною: канцелярія; Президія академії; секретаріат Президії; планово-виробниче управління; редакційно-видавнича Рада; Рада з координації науково-дослідних робіт; Рада з розробки системи ведення господарства; фінансове управління; центральна бухгалтерія; відділ кадрів та п'ять відділень: землеробства, тваринництва, лісівництва, гідротехніки і меліорації, механізації і електрифікації сільського господарства, та економіки і організації сільськогосподарського виробництва [5, 1]. До персонального складу академії урядом було призначено 14 академіків і 8 членів-кореспондентів [3, 3], перші організаційні збори яких визначили керівний склад академії. Президентом було обрано академіка Академії Наук (АН) УРСР і Всесоюзної академії сільськогосподарських наук імені Леніна (ВАСГНІЛ) П. А. Власюка; віце-президентами – академіків І. Ф. Бузанова, П. Д. Пшеничного, В. С. Крамарова, головним вченим секретарем – академіка І. Н. Романенка [6, 85]. У підпорядкування академії було передано Центральну сільськогосподарську наукову бібліотеку [6, 85]. Президію академії було розміщено в будинку № 30 по вул. Хрещатик, в подальшому планувалось будівництво в Голосієво (Київ) навчальних, лабораторних корпусів для інститутів, приміщень для видавництва, друкарні й наукової бібліотеки академії [6, 86].

Згідно довідки про основну роботу, проведену УАСГН за період з 1 січня по 20 квітня 1957 року, в першій половині лютого відбулися широкі загальні збори відділень за участю академіків, членів-кореспондентів академії, представників науково-дослідних установ та вищих навчальних закладів [4, 105]. На них були заслухані й обговорені доповіді інститутів та галузевих дослідних станцій про наслідки науково-дослідної роботи за 1956 рік і плани впровадження результатів досліджень минулих років

у виробництво. На той час Президією вже було розглянуто питання штатів і кошторису академії, комплектування основного складу відділень та адміністративно-господарського управління УАСГН. Обговорені основні завдання спільної роботи професорсько-викладацького персоналу з науковими співробітниками науково-дослідних установ. Відділення здійснювали координацію своїх наукових планів з планами діяльності ВУЗів України. Складання такого плану здійснювалося вперше в республіці і очікувалися позитивні наслідки в розширенні і підвищенні рівня науково-дослідних робіт [4, 108].

З метою популяризації наукових досягнень вчених всієї мережі науково-дослідних установ академії були підготовлені пропозиції щодо організації видання журналів “Вісник сільськогосподарської науки” та “Доповіді Української академії сільськогосподарських наук” [4, 110]. Підготовлені до друку збірник “Досягнення сільськогосподарської науки на Україні” та окремі видання основних заходів по виробництву сільськогосподарської продукції на 100 га земельних угідь по 6 природно-економічних зонах України [4, 111].

Покращувалося матеріально-технічне забезпечення науково-дослідних установ сільськогосподарськими машинами, будівельними матеріалами, вживалися заходи по створенню міцної кормової бази в тваринництві експериментальних господарств. Установами академії для потреб було замовлено на 1957 рік 144 трактори, 89 автомобілів, 40 автосечерозбризкувачів, 12 електростанцій, 66 зернових, 40 кукурудзозбиральних і 20 силосних комбайнів, 80 “віндроєрів”, 12 бульдозерів та скреперів, ще на 7.100 тис. крб. різних причіпних та навісних машин [4, 112].

Розширювалось насінництво основних культур, посіви зернових, овочево-баштанних культур та картоплі. Повсякденно надавалася допомога МТС та радгоспам у здійсненні основних заходів для інтенсивного розвитку сільськогосподарського виробництва. В райони із завданнями із важливих питань виїжджали бригади вчених для надання практичної допомоги. Так, було відряджено бригаду вчених в південні райони республіки для надання допомоги в справі освоєння зрошуваних масивів; виїжджали бригади з такою ж метою в райони бурякосіяння; надалась допомога працівникам Чернігівської, Рівненської та інших областей у справі підготовки до весняної посівної кампанії [4, 113]. Розроблені заходи для покращення ведення справи насінництва науково-дослідними установами країни, розроблені рекомендації по вирощуванні сої в Україні, надано допомогу 200-м колгоспам по визначенні планової собівартості виробництва продукції тощо. Встановлено тісний зв'язок з обласними і районними організаціями в справі підготовки до складання ґрунтових карт для колгоспів [4, 114].

Проте уряд вважав, що перебудова науково-дослідної роботи в галузі сільського господарства проводиться все ж повільно та недостатньо. В Постанові РМ УРСР № 499 від 24 травня 1957 року “Про здійснення заходів по поліпшенню науково-дослідної роботи по сільському господарству” [5, 402]

вказувалося на ряд недоліків у роботі Президії академії, МСГ УРСР, Міністерства радгоспів УРСР і Держплану РМ УРСР. Постановою уряд зобов'язав вказані відомства посилити роботу по широкому розгортанню науково-дослідної діяльності. З МСГ УРСР надійшов наказ про зобов'язання Президії УАСГН та директорів науково-дослідних інститутів і дослідних станцій в найближчий час завершити перебудову науково-дослідної роботи відповідно до вимог визначених Постановою ЦК КПРС і РМ СРСР від 14 лютого 1956 року та Постановою ЦК КП України і РМ УРСР від 10 травня 1956 року [5, 404]. Наказано інститутам і обласним державним сільськогосподарським дослідним станціям у тісному зв'язку з практикою колгоспного і радгоспного виробництва спрямувати основну діяльність на виконання завдання уряду по максимальному збільшенню виробництва продуктів сільського господарства на 100 га земельних угідь при найменших затратах праці й коштів. Уряд вимагав поліпшити селекційно-насіницьку роботу по виведенню високопродуктивних сортів всіх сільськогосподарських культур і особливо гібридів кукурудзи, а також покращення племінної справи в тваринництві, посилити науково-дослідну роботу з розробки комплексної механізації трудомістких процесів. Особлива увага зверталася на опрацювання заходів по удосконаленню організації та оплати праці в колгоспах та радгоспах. В найкоротші строки потрібно було забезпечити різке покращення роботи кожної обласної державної сільськогосподарської дослідної станції, організувати закладання ними дослідів відповідно до прийнятого плану наукових досліджень, надавати їм науково-методичну допомогу засобами науково-дослідних зональних галузевих інститутів, а також вирішити за допомогою облвиконкомів питання про необхідну земельну площу для станцій, оснастити їх необхідною технікою, забезпечити відповідними приміщеннями, лабораторіями і устаткуванням для проведення поглиблених досліджень. Перетворити дослідні господарства інститутів і станцій у зразкові господарства, які б забезпечували максимальну продуктивність.

З метою докорінного поліпшення підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах і посилення результативності роботи науково-дослідних установ союзного підпорядкування, що працюють в галузі сільського господарства на території України, згідно пропозиції МСГ УРСР і УАСГН їх було передано в підпорядкування МСГ УРСР [4, 299]. З 1 жовтня 1957 року фінансування цих установ було передано на бюджет Української республіки. Для здійснення керівництва вищими сільськогосподарськими закладами було створено у складі МСГ УРСР управління вищих навчальних закладів зі штатом 14 чоловік, в тому числі за рахунок МСГ СРСР 10 чоловік [4, 230].

Статут Української академії сільськогосподарських наук був прийнятий загальними зборами дійсних членів-академіків 2 липня 1957 року та затверджений Постановою РМ УРСР № 261 від 17 березня 1958 року [7, 1-12]. Для опрацювання проекту Статуту Президією було створено комісію [8, 356], яка вивчала існуючі Статуту Всесоюзної Академії наук, Всесоюзної

академії сільськогосподарських наук ім. Леніна, Академії наук України, Академії будівництва і архітектури України та інші. Він містив 4 розділи:

1. Загальні положення. 2. Склад Української академії сільськогосподарських наук. 3. Порядок обрання почесних членів – академіків, дійсних членів-академіків і членів-кореспондентів УАСГН. 4. Органи управління академії.

Впродовж 3-4 липня відбулись наукові сесії відділень, на яких зверталася увага на прискорене освоєння раціональних сівозмін в різних зонах, запровадження системи обробітку ґрунту і добрив, поліпшення насінництва сільськогосподарських культур, удосконалення методики селекції, розширення досліджень з питань розв'язання м'ясної проблеми, підвищення удою та жирномолочності корів. Відділеннями лісівництва, гідротехніки і меліорації було внесено пропозиції щодо комплексного вивчення питань землеробства на осушених болотах з участю інститутів [10, 5].

Згідно рішення Президії УАСГН № 34 від 23 листопада 1957 року [11, 44], було відновлено діяльність редакції журналу "Вісник сільськогосподарської науки" і розпочато роботу над новим – "Доповіді Української академії сільськогосподарських наук", відповідно тиражем 10 тисяч та 3 тисячі примірників.

Постановою РМ УРСР № 306 від 24 березня 1958 року "Про організацію Видавництва УАСГН" [12, 132] уряд зобов'язав МСГ УРСР організувати Видавництво академії з обсягом робіт у 1958 році в розмірі 1500 друкованих аркушів і 3 млн. відбитків та друкарню потужністю 2500 друкованих аркушів і 5 млн. відбитків на рік.

У жовтні 1957 року академія сільськогосподарських наук підготувала і провела Ювілейну наукову сесію [13, 48], присвячену 40-м роковинам Великої Жовтневої революції, у якій взяли участь запрошені академіки і члени-кореспонденти УАСГН, керівники науково-дослідних установ академії і обласних сільськогосподарських дослідних станцій, директори вищих учбових закладів, передовики виробництва та представники директивних органів, преса [14, 5].

Результати діяльності академії сільськогосподарських наук в 1957 році було розглянуто на звітній сесії загальних зборів [15, 2] в Києві 19-20 травня 1958 року. Із звітними доповідями виступили Президент академії академік П.А.Власюк та керівники кожного з відділень. При підведенні підсумків діяльності науково-дослідної мережі установ та Президії академії, було дано позитивну оцінку їхній роботі. Низку цінних досліджень у вигляді обґрунтованих пропозицій було передано для впровадження у виробництво, з яких 64 схвалено МСГ УРСР і рекомендовано до широкого впровадження [15, 6] серед них: нові методи обробітку ґрунту, ефективні способи використання місцевих і мінеральних добрив, нові високоврожайні сорти сільськогосподарських культур, сумісні й післяжнивні посіви, нові ефективні способи боротьби з шкідниками, методи збільшення виробництва продуктів тваринництва.

За короткий час свого функціонування Президія УАСГН здійснила певний обсяг робіт з планування, координації та перевірки дослідної роботи, з підвищення теоретичного рівня та застосування нових методів досліджень, по об'єднанню наукової та педагогічної роботи та розгортанню міжнародних зв'язків. Проте, в роботі Президії академії мали місце суттєві недоліки та невирішені питання. "Серйозні претензії пред'явила сесія працівникам відділу механізації, науково-дослідні заклади якого повільно ведуть роботи в питанні застосування електроенергії в сільськогосподарському виробництві, особливо в тваринництві механізації трудомістких процесів на фермах. Недостатньо проводиться робота по зрошуваному землеробству, вивченню фізіології і біохімії сільськогосподарських тварин" – відзначала газета "Колгоспне поле" від 23 травня 1958 року [16, 1]. Через недосконалу структуру академії, яка була успадкована після реорганізації науково-дослідних закладів МСГ УРСР, були відсутні науково-організаційний відділ, який би мав здійснювати перспективне і поточне планування науково-дослідної роботи та координацію наукових досліджень, відділ міжнародних наукових зв'язків, відділ капітального будівництва, відділ лабораторного обладнання та постачання, центральний науковий архів.

Значну увагу Президія приділяла подальшому розширенню й зміцненню мережі науково-дослідних закладів, яка в 1957 році доповнилася ще трьома науково-дослідними інститутами (рибництва, свинарства, виноградарства і виноробства) та галузевою дослідною станцією хмелярства. Здійснювалась підготовка організації Інституту фізіології і біохімії сільськогосподарських тварин [15, 23].

Були утворені нові лабораторії й відділи та розширені існуючі. З цією метою Президією було виділено науковим закладам додатково 195 штатних одиниць наукових і науково-технічних співробітників. За звітний період у закладах академії зростає кількість наукових працівників, без навчальної частини їх налічувалося 1932 чоловік, серед них 14 академіків, 8 членів-кореспондентів, 41 доктор і 610 кандидатів наук [15, 22]. Проте, ще існувала гостра потреба у збільшенні кількості висококваліфікованих наукових кадрів. Планувалось організувати підготовку докторів наук шляхом надання кандидатам наук творчих відпусток для закінчення докторських дисертацій. Також готувалися науковці через аспірантуру: на зазначений час в науково-дослідних закладах та навчальній частині академії навчалось 199 аспірантів, з них 129 з відривом від виробництва [15, 22].

У 1958 році планувалось поповнити склад академіків і членів-кореспондентів із таких спеціальностей: землеробство і рослинництво, тваринництво і ветеринарія, механізація і електрифікація, лісівництво, гідротехніка та меліорація, а також економіка і організація сільськогосподарського виробництва [15, 26].

При визначенні провідних наукових проблем та найважливіших завдань, які вимагали негайного вирішення, вчені академії опиралися на тогочасний стан розвитку сільськогосподарської науки в Україні, СРСР та за кордоном. Слід зазначити, що безумовним

критерієм при складанні планів науково-дослідних робіт, були завдання і вказівки уряду.

Як засвідчує вище наведене, створення Української академії сільськогосподарських наук, безперечно, дало поштовх до розвитку аграрної науки в Україні. Перший рік діяльності академії – це об'єднання провідних вчених-аграрників, реорганізація науково-дослідних установ, конкретизація невідкладних проблем. Все це вело до вирішення нагальних питань аграрного виробництва, а також його наукового забезпечення, що значною мірою впливало і впливає за сучасних умов на добробут українського народу. Слід зазначити, що при спробі комплексного розгляду функціонування УАСГН простежуються певні суперечливості, які потребують додаткового ґрунтовного дослідження з метою визначення рівня розвитку сільськогосподарської дослідної справи, через діяльність академії, у контексті розвитку світової науки.

1. Вергунов В.А. Проблеми організації сільськогосподарської дослідної справи на Україні в 20-х – 30-х роках ХХ століття // Український селянин: Праці наук.-досл. ін-ту селянства. – Черкаси, 2001.; Кірпаль З.П. Створення національної бази даних з історії наукових установ, організації Української академії аграрних наук // Історія Української науки на межі тисячоліть. Вип.6. – К., 2001.
2. Вергунов В.А. Основні історичні етапи розвитку та управління аграрною наукою України // Історія Української науки на межі тисячоліть. Вип.6. – К., 2001.
3. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОВУ). – Ф. 4861. – Оп. 1. – Спр. 1.
4. ЦДАВОВУ. – Ф. 4861. – Оп. 1. – Спр. 13.
5. ЦДАВОВУ. – Ф. 4861. – Оп. 1. – Спр. 6.
6. Вісник сільськогосподарської науки. – К., 1957.
7. Статут Української академії аграрних наук. – К.: Вид-во УАСГН, 1958.
8. ЦДАВОВУ. – Ф. 4861. – Оп. 1. – Спр. 11.
9. ЦДАВОВУ. – Ф. 4861. – Оп. 1. – Спр. 10.
10. Праці першої сесії Української академії сільськогосподарських наук. 1-4 липня 1957. – К.: Вид-во УАСГН, 1959.
11. ЦДАВОВУ. – Ф. 4861. – Оп. 1. – Спр. 8.
12. ЦДАВОВУ. – Ф. 4861. – Оп. 1. – Спр. 18.
13. ЦДАВОВУ. – Ф. 4861. – Оп. 1. – Спр. 12.
14. Сільськогосподарська наука до 40-річчя Великого Жовтня / Під ред. акад. П.А.Власюка. – К., 1957.
15. Власюк П.А. Підсумки роботи за 1957 рік і завдання Української академії аграрних наук на 1958 та найближчі роки // Вісник сільськогосподарської науки. – К., 1958. – № 5.
16. Колгоспне село. – 23 травня. – 1958 р.

О.В. Щербакова, Л.Л. Прокопенко

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА В УКРАЇНІ У ПІДРОСІЙСЬКУ ТА РАДЯНСЬКУ ДОБУ (60-ті рр. ХІХ ст. – 80-ті рр. ХХ ст.)

Національна доктрина розвитку освіти визначає реформування сільської школи як одне з найважливіших напрямів модернізації вітчизняної системи освіти. У зв'язку з цим певний інтерес викликає ретроспективний погляд на розвиток сільського шкільництва впродовж тривалого часу: від 60-х років ХІХ ст., коли вперше постало завдання підвищення освітнього рівня сільської молоді, і до